

СТРУКТУРНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЄСЛІВНИХ КОМПОЗИТІВ
З ПРЕФІКСОМ *ἐπι-* У ТВОРІ «ПРЕМУДРОСТЬ ІСУСА, СИНА СИРАХА»STRUCTURAL AND SEMANTIC PECULIARITIES OF COMPOUNDS
WITH THE PREFIX *ἐπι-* IN THE *WISDOM OF JESUS, SON OF SIRACH*

Романюк І.А.,

orcid.org/0000-0003-2820-2598

асистент кафедри класичної філології

Львівського національного університету імені Івана Франка

У статті здійснено спробу комплексно проаналізувати структурні та семантичні особливості префікса *ἐπι-* у творі «Книга Премудрості Ісуса, Сина Сираха». Аналіз фактичного матеріалу дає підстави стверджувати, що префікс конкретизує семантику композита у дієсловах руху та динамічної дії, уточнюючи напрям руху до предмета або особи.

У випадках, коли значення префікса не підкріплювалось ані сполученням з відповідним прийменником, ані локальною конкретизацією, його первинна семантика послаблювалась, тому виникла потреба у використанні при присудку просторового конкретизатора – прийменника, який уточнює напрям або межі дії. У «Книзі Премудрості» дієслова з префіксом *ἐπι-* найчастіше вживаються з прийменниковими додатками, тоді як безприйменникові конструкції зустрічаються рідше. Синтаксичне оточення композитів руху та динамічної дії з префіксом *ἐπι-* супроводжується додатками з прийменниками *ἐπί, πρὸς, ἐν, εἰς, ἀπὸ*. Найпродуктивнішими є конструкції з однойменним прийменником *ἐπί*, частотність префіксальних композитів, підсиленних семантично тотожними прийменниками *πρὸς, εἰς* є нижчою; вживання прийменникових конструкцій з протилежною просторовою семантикою обмежена незначною кількістю випадків.

У ряді композитів первісне значення твірного дієслова зберігається, однак під впливом префікса воно набуває метафоричного забарвлення, що зумовлює появу переносних значень. Крім цього, префікс *ἐπι-* може надавати слову нового, відмінного від вихідного смислового відтінку або ж підсилювати інтенсивність дії, надаючи висловлюванню експресивності.

Результати аналізу засвідчують, що у більшості досліджених дієслів префікс *ἐπι-* не впливає на значення твірної основи, що вказує на тенденцію до ослаблення його семантичного потенціалу. Свідченням десемантизації префіксальних морфем та переосмислення їхнього первісного просторового значення є нагромадження кількох префіксів у межах окремих дієслів. Загалом у проаналізованому матеріалі фіксується зменшення семантичної навантаженості префікса *ἐπι-*, що є проявом процесу його десемантизації.

Ключові слова: Книга Премудрості Сираха, префіксальні композити, дієслівні префікси, структурно-семантичні особливості, прийменникові додатки.

The article presents an attempt to comprehensively analyze the structural, and semantic features of the prefix *ἐπι-* in the work "The Wisdom of Jesus, Son of Sirach".

The analysis of the factual material allows us to conclude that the prefix specifies the semantics of the compound in verbs of movement and dynamic action by clarifying the direction of movement toward an object or person. In cases where the meaning of the prefix was not supported by either a corresponding prepositional phrase or local specification, its primary semantics weakened, which created the need to use a spatial specifier – a preposition that clarifies the direction or boundaries of the action – in the predicate. In "The Wisdom of Jesus, Son of Sirach," verbs with the prefix *ἐπι-* most often occur with prepositional complements, while non-prepositional constructions are less common. The syntactic environment of movement and dynamic action compounds with the prefix *ἐπι-* is accompanied by complements with the prepositions *ἐπί, πρὸς, ἐν, εἰς, ἀπὸ*. The most productive constructions are those with the homonymous preposition *ἐπί*; the frequency of prefixal compounds reinforced by semantically identical prepositions *πρὸς* and *εἰς* is lower; the use of prepositional constructions with opposite spatial semantics is limited to a small number of cases.

In several compounds, the original meaning of the base verb is preserved; however, under the influence of the prefix, it acquires a metaphorical nuance, giving rise to figurative meanings. In addition, the prefix *ἐπι-* can give the word a new shade of meaning different from the original one or intensify the action, adding expressiveness to the statement.

The results of the analysis show that in most of the studied verbs, the prefix *ἐπι-* does not significantly affect the meaning of the base, indicating a tendency toward the weakening of its semantic potential. The accumulation of multiple prefixes within individual verbs attests to the desemantization of prefixal morphemes and the rethinking of their original spatial meaning. Overall, the analyzed material shows a decrease in the semantic load of the prefix *ἐπι-*, which reflects the process of its desemantization.

Key words: The Wisdom of Sirach, prefixal compounds, verbal prefixes, structural and semantic features, prepositional complements.

Постановка проблеми. «Будь-яке слово, що має певне лексичне значення, у мові зазнає граматичної спеціалізації, підґрунтя якої ста-

новить семантика слова» [3, с. 32]. Протягом останніх десятиліть у мовознавстві відбувається інтенсивний розвиток граматичної семантики,

у зв'язку з чим дієслово як одна із найскладніших і найважливіших граматичних категорій, «головний зміст повідомлення, комунікативний центр висловлення, його ядро» [1, с. 148] стало одним із центральних об'єктів наукових зацікавлень. Оскільки префікси є важливими засобами, що зумовлюють семантичні та граматичні зміни дієслова, відбувається зростання інтересу до словотвірних процесів і синтаксичної ролі префіксальних дієслів. Однак дослідження семантичної структури та особливостей функціонування цих одиниць потребує подальшого опрацювання, що визначає актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Префікс як засіб словотворення й видоутворення цікавив багатьох мовознавців. Ряд сучасних наукових розвідок присвячений дослідженню словотвору у класичних мовах, зокрема, аналізу функціонування окремих префіксів на матеріалі давньогрецької мови [4; 5; 7; 14; 15], аспектуальних функцій дієслівних превербів [10]. Роботи, присвячені дослідженню твору «Книга Премудрості Ісуса, Сина Сираха» попри окремі перекладознавчі розвідки [13] містять, здебільшого, аналіз історичного та культурного контекстів твору, також його дидактичних та морально-виховних аспектів [9; 11]. Проте дотепер у лінгвістиці немає робіт, спрямованих на дослідження мовних особливостей твору «Книга Премудрості», зокрема, комплексного аналізу структурно-семантичних особливостей дієслівних префіксальних композитів.

Матеріалом нашої розвідки слугує девтероканонічна «Книга Премудрості Ісуса, Сина Сираха» (або «Книга Премудрості»), що входить до канону книг Старого Заповіту. Її автором традиційно вважають Ісуса, сина Сираха – мудреця, який жив у Єрусалимі наприкінці III-на початку II ст. до н. е. Твір, написаний гебрійською мовою близько 190-180 рр. до н. е. переклав у Єгипті грецькою мовою приблизно 117 р. до н. е. онук автора. **Предметом дослідження** виступають структурні та семантичні особливості дієслівних композитів з префіксом *ἐπι-* у творі «Книга Премудрості».

Постановка завдання. Мета нашої розвідки – виявити структурні та семантичні особливості дієслів з префіксом *ἐπι-*. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) проаналізувати словотвірні значення дієслів із префіксом *ἐπι-*, 2) з'ясувати склад та структурно-семантичні особливості твірних префіксальних дієслів, 3) виявити специфіку семантичної взаємодії композитів із прийменниково-відмінковими конструкціями.

Виклад основного матеріалу. Префікс *ἐπι-* (*ἐπ'*-, в асимільованій формі *ἐφ-*) походить від індоєвропейського **h₂er₁* і позначає перебування на чомусь чи розташування на поверхні ч-сь; понад, за межами; рух проти ч-сь, у напрямку до ч-сь; перебування поряд з ч-сь / к-сь; супровід; прибуток, надлишок; послідовність, рух слідом; перевагу [15].

Більшість композитів у творі «Книга Премудрості» з приєднанням префікса утворюють дієслова, які не змінюють вихідного значення, лише набувають додаткової семантики. У дієсловах руху та динамічної дії префікс конкретизує значення композита вказівкою на напрям руху до предмета / особи: *ἐπέβη ὁ πούς μου ἐν εὐθύτητι, ἐκ νεότητός μου ἔχνευον αὐτήν* (Σρ. 51.15), *нога моя ступила по рівному; з юности моєї я ходив слідом за нею; мій ἐξύψου σεαυτόν, ἵνα μὴ πέσης καὶ ἐπαγὰγης τῇ ψυχῇ σου ἀτιμίαν* (Σρ. 1.30), *не піднось себе, щоб не впав і не призвів душу твою до безчестя*. Префікс *ἐπι-* вказує на розташування на / біля поверхні: *μὴ διαμάχου μετὰ ἀνθρώπου γλωσσώδους καὶ μὴ ἐπιστοιβάσης ἐπὶ τὸ πῦρ αὐτοῦ ζύλα* (Σρ. 8.3), *не сперечайся з людиною язикатою і не накладай на її вогонь дрова; ἵππος εἰς ὀχείαν ὥς φίλος μωκός, ὑποκάτω παντός ἐπικαθημένου χρεμετίζει* (Σρ. 33.6), *кінь для парування, що під кожним, хто осідлав (його) рже – немов друг, що насміхається; ἐν χειρὶ κυρίου εὐδοκία ἀνδρός, καὶ προσώπῳ γραμματέως ἐπιθήσει δόξαν αὐτοῦ* (Σρ. 10.5), *у руці Господа щаслива дорога чоловіка і на обличчя вченого накладе славу свою*.

Якщо у зазначених прикладах напрям руху уточнює контекст, то в більшості випадків його конкретизує прийменникова конструкція. Явище префіксально-прийменникової кореляції М. Степаненко та С. Галаур пояснюють десемантизацією префікса, яка виникає «унаслідок взаємодії префікса з вербативною основою, функція першого зазнає послаблення. Він вимагає уточнення свого значення допоміжним засобом» [6, с. 24]. Функцію конкретизації значення префікса починає виконувати прийменник, тотожний або близький до семантики дієслівного префікса. Наше дослідження підтвердило твердження В. Г. Войцехівської, що узгодження префікса-прийменника найчастіше функціонує в конструкціях із дієсловами переміщення та конкретної фізичної дії з динамічним відтінком [2, с. 57-63]. У творі «Книга Премудрості» синтаксичне оточення композитів руху з префіксом *ἐπι-* супроводжується додатками з прийменниками *ἐπὶ*, *πρὸς*, *ἐν*, *εἰς*, *ἀπὸ*. Найпродуктивнішими виявились конструкції з однойменним прийменником: *μὴ δῶς γυναῖκι*

τὴν ψυχὴν σου ἐπιβῆναι αὐτὴν ἐπὶ τὴν ἰσχύον σου (Σір. 9.2), не дай жінці душу свою, щоб вона не наступила на міць твою. Оскільки такі конструкції при дієсловах руху чи дії реалізують семантику руху, при композитах з'являється лексичний показник, у ролі якого виступають іменники на позначення об'єкта чи мети: *Οὐαὶ καρδίαις δειλαῖς καὶ χερσὶν παρειμέναις καὶ ἀμαρτωλοῖς ἐπιβαίνοντι ἐπὶ δύο τρίβους* (Σір. 2.12), *горе сердцям боязким і рукам виснаженим і грішникові, що ступає двома стежками; καὶ ἔδωκεν ὁ κύριος τῷ Χαλεβ ἰσχύον, καὶ ἔως γήρους διέμεινεν αὐτῷ, ἐπιβῆναι αὐτὸν ἐπὶ τὸ ὕψος τῆς γῆς* (Σір. 46.9), і дав Господь Халебові силу, і аж до старости залишилася вона з ним, щоб він вийшов на височинь землі.

Частотність вживання префіксальних композитів, підсилених додатками з семантично спорідненими прийменниками *πρὸς*, *εἰς*, є нижчою. Додатки з цими прийменниками з'являються при дієсловах, що позначають динамічну дію, і конкретизують значення напряму руху: *ὁ καταγραφεὶς ἐν ἐλεγκμοῖς εἰς καιροὺς κοπάσαι ὀργὴν πρὸ θυμοῦ, ἐπιστρέψαι καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱὸν καὶ καταστήσαι φυλὰς Ιακωβ* (Σір. 48.10), *ти, як написано, викриттями слушного часу спинив гнів перед люттям, щоб повернути серце батька до сина і відновити спільноту Якова; μὴ ἀνάμενε ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον καὶ μὴ ὑπερβάλλου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας* (Σір. 5.7), *не зволікай повернутися до Господа і не зволікай з дня на день.*

Вживання прийменникових конструкцій з протилежною просторовою семантикою обмежена незначною кількістю випадків. Наприклад, при композиті з десемантизованим префіксом *ἐπι* вживається прийменник *ἀπὸ*, який позначає віддалення від поверхні, напряму руху від об'єкта: *ἀπὸ ὀράσεως ἐπιγνωσθήσεται ἀνὴρ, καὶ ἀπὸ ἀπαντήσεως προσώπου ἐπιγνωσθήσεται νοήμων* (Σір. 19.29), *з вигляду пізнається чоловік, і від зустрічі обличчя пізнають розумного.*

У ряді композитів первісне значення дієслова зберігається, але завдяки префіксу воно часто отримує метафоричну семантику. Причому, у прийменникових конструкціях між префіксом дієслів, вжитих у переносному значенні та прийменником локативні відношення нерідко втрачені: *Ἐλέησον ἡμᾶς, δέσποτα ὁ θεὸς πάντων, καὶ ἐπίβλεψον καὶ ἐπίβαλε τὸν φόβον σου ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη* (Σір. 36.1), *зглянься над нами Владико, Боже всіх, і споглянь і надішли страх свій на всі народи.* Семантика простого дієслова *βάλλω* – «кидати» з приєднанням префікса отримала значення «накидати (страх)». Лексема *κροτέω* – «стукати, тріщати» у префіксальній формі набуває переносної семантики

«плескати, аплодувати»: *τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κινήσει καὶ ἐπικροτήσῃ ταῖς χερσὶν αὐτοῦ καὶ πολλὰ διαψιθυρίσει καὶ ἀλλοιώσει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ* (Σір. 12.18), *головою своєю киватиме і плескатиме в долоні свої і багато перешиптуватиметься і змінить обличчя своє.* Префіксальний композит *ἐπιδίδωμι* – «давати, віддавати, жертвувати, дарувати» вживається, здебільшого, у контексті з переносною семантикою: *Ἐὰν θέλῃς, τέκνον, παιδευθήσῃ, καὶ ἐὰν ἐπιδῶς¹ τὴν ψυχὴν σου, πανοῦργος ἔσῃ* (Σір. 5.32), *якщо захочеш, сину, навчишся, і якщо віддаси душу твою, кмітливим будеш; τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐπιδώσει ὀρθρίσαι πρὸς κύριον τὸν ποιήσαντα αὐτὸν καὶ ἔναντι ὕψιστου δεηθήσεται* (Σір. 39.55), *серце своє віддасть, щоб прокинутись вранці до Господа, того, що створив його, і перед Всевишнім помолитися.*

Префікс *ἐπι* може надавати слову відмінного значення у порівнянні з простим дієсловом. Так, лексема *σκέπτομαι* має значення «розглядати, оглядати», тоді як композит *ἐπισκέπτομαι*, окрім значень «дивитися (на щось), позирати», набуває також семантики «доглядати, піклуватися, виявляти турботу»: *κτῆνη σοὶ ἐστίν; ἐπισκέπτου αὐτά· καὶ εἰ ἔστιν σοὶ χρήσιμα, ἐμμενέτω σοὶ* (Σір. 7.22), *худоба у тебе є? Доглядай її. І якщо є тобі користь, зостав собі; μὴ ὀκνεῖ ἐπισκέπτεσθαι ἄρρωστον ἄνθρωπον· ἐκ γὰρ τῶν τοιούτων ἀγαπηθήσῃ* (Σір. 7.35), *не зволікай відвідати хворобливу людину, бо таких будеш улюбленцем.* Просте дієслово *τιμάω* має значення «шанувати, виявляти повагу», композит *ἐπιτιμάω* набуває семантики «ганити, засуджувати»: *Πρὶν ἐξετάσης, μὴ μέμψῃ· νόησον πρῶτον καὶ τότε ἐπιτίμα* (Σір. 11.7), *перш, ніж з'ясуєш, не гани: думай спочатку, а потім засуджуй.* Дієсло *χαίρω* – «радіти, насолоджуватися» надає композиту *ἐπιχαίρω* протилежної семантики – «зловтішатися»: *ὅπως μὴ πληθυνθῶσιν αἱ ἀγνοαὶ μου καὶ αἱ ἀμαρτίαι μου πλεονάσωσιν καὶ πεσοῦμαι ἔναντι τῶν ὑπεναντίων καὶ ἐπιχαρεῖται μοι ὁ ἐχθρὸς μου* (Σір. 23.3), *щоб не збільшилися помилки мої і гріхи мої не примножилися, і щоб я не впав перед ворогами і не зловтішався з мене ворог мій.*

Префікс *ἐπι* у ряді випадків надає композиту значення інтенсивності. Так, лексема *βλέπω* – «дивитися, споглядати» з приєднанням префікса набула семантики «прискіпливо дивитися, поглядати, спостерігати»: *ἀπὸ τοῦ αἰῶνος εἰς τὸν αἰῶνα ἐπέβλεψεν², καὶ οὐθέν ἐστίν θαυμάσιον ἐναντίον αὐτοῦ* (Σір. 39.20), *Від віку й довіку прискіпливо поглянув і ніщо не є дивовижним перед Ним; καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπέβλεψαν αὐτῷ εἰς ἀγαθὰ, καὶ ἀνὴρ ὠρθωσεν*

¹ Інший випадок вживання: Σір. 38.30

² Інший випадок вживання: Σір. 16.19

αὐτὸν ἐκ ταπεινώσεως αὐτοῦ (Σір. 11.12), і очі Господа поглянули йому на добро, і підняв його від приниження його. Префікс ἐπι- надає семантики підсилення лексемі ζητέω. Просте дієслово має значення «шукати, прагнути», а ἐπιζητέω – «старанно запитувати, старанно шукати, жадати»: καὶ οὐκ ἔστιν ἐπιζητῆσαι ἐν αὐτῷ βοήθειαν (Σір. 40.26), і не потрібно старанно шукати у ньому підмоги. Префікс виконує функцію підсилення значення дієслова λαμβάνω – «брати, отримувати, приймати», яке з його приєднанням набуває інтенсивнішої семантики: ἐπιλαμβάνω – «брати понад щось, отримувати, підтримувати»: Ἡ σοφία νύους αὐτῆς ἀνύψωσεν καὶ ἐπιλαμβάνεται τῶν ζητούντων αὐτήν (Σір. 4.11), мудрість синів своїх вивихнула і підтримує тих, що шукають її.

Майже у 56% опрацьованих дієслів префікс не модифікує значення, що свідчить про його десемантизацію. Дослідження засвідчило, що значення композитів ἐπιγινώσκω – «впізнавати, знайомити, пізнавати, вирішувати, постановляти, ухвалювати»; ἐπιλανθάνω – «забувати, занурювати в забуття, не розуміти», ἐπίστημι (ἐφίστημι) – «класти, ставити, установлювати, надбудовувати, зводити» і безпрефіксних дієслів – тотожні. Порівняймо: ἐπίγνωθι³ ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις καὶ ἐπὶ ἐπάλξεων πόλεως περιπατεῖς (Σір. 9.13), спізнай, що посеред засідок переходиш ти і зубчастими стінами міста рятуватимешся; ἄβυσσον καὶ καρδίαν ἐξίχνευσεν καὶ ἐν πανουρέυμασιν αὐτῶν διενόηθη· ἔγνω γὰρ ὁ ὕψιστος πᾶσαν εἰδήσιν καὶ ἐνέβλεψεν εἰς σημεῖον αἰῶνος (Σір. 42.18), безодню та серце (людське) дослідив і підступні вчинки їхні збагнув; пізнав бо Всевишній усіляке знання, і вдивлявся в знак часу; τίς ἐπίστησει ἐπὶ τοῦ διανοήματος μου μάστιγας καὶ ἐπὶ τῆς καρδίας μου παιδείαν σοφίας, ἵνα ἐπὶ τοῖς ἀγνοήμασιν μου μὴ φείσωνται καὶ οὐ μὴ παρῇ τὰ ἀμαρτήματα αὐτῶν (Σір. 23.2), хто зведе на мій намір батіг покарання, і на серце моє – навчання мудрости, щоб у моєму незнанню не помилювали і не проминули гріхи їхні.

Префікс ἐπι- не змінює значення дієслова κοινώνω – «мати спільне, ділитися, брати участь», утворений композит ἐπικοινώνω зберігає подібну семантику – «спільно володіти, співволодіти»: ἄλλος καρδίας καὶ πένθος γυνὴ ἀντίζηλος ἐπὶ γυναικὶ καὶ μάστιγ γλώσσης πᾶσιν ἐπικοινωνοῦσα (Σір. 26.6), Біль серця і зажура – жінка, яка є суперницею жінці і батіг язика, (що ним) зі всіма спільно володіє; τί κοινωγήσει λύκος ἀμνῷ; οὕτως ἀμαρτωλὸς πρὸς εὐσεβῇ (Σір. 13.17), чи буде спілка вовка з ягням? Так і грішник поводитиметься з праведним. Залишається тотожною й семантика про-

стого і префіксального дієслів: ἐπισχύω – «робити сильним, укріплювати, закріплювати, зміцнювати», ἰσχύω – «бути здатним, перемагати, зміцнювати»: Ὁ ποιῶν ἔλεος δανιεῖ τῷ πλησίον, καὶ ὁ ἐπισχύων τῇ χειρὶ αὐτοῦ τηρεῖ ἐντολὰς (Σір. 29.1), той, хто чинить милосердя, позичає ближньому, і хто зміцнюється рукою своєю, – виконує настанови; ἐὰν γὰρ αὐτὰ ποιήσῃ, πρὸς πάντα ἰσχύσει· ὅτι φῶς κυρίου τὸ ἵχνος αὐτοῦ (Σір. 50.29), Бо якщо так вчинить, до всього матиме силу, бо світло Господнє – стежка йому.

Про десемантизацію значення префікса свідчить вживання окремих дієслів лише у формі композитів: ἐπιδέω – «не мати, бути позбавленим, терпіти злидні, нужду, потребувати, бідувати», ἐπιδέχομαι – «приймати», ἐπιλανθάνω – «забувати, не пам'ятати, занурюватися в забуття»: ἄρτος ἐπιδεομένων ζωῇ πτωχῶν, ὁ ἀποστερῶν αὐτὴν ἄνθρωπος αἱμάτων (Σір. 34.21), хліб нужденних – життя бідних, той, хто позбавляє життя – людина крові; πάντα ἄρρενα ἐπιδέζεται γυνή, ἔστιν δὲ θυγάτηρ θυγατρὸς κρείσσων (Σір. 36.21), будь-якого чоловіка прийме жінка; є донька від доньки краща; ἀλλ' ἢ οὗτοι ἄνδρες ἐλέους, ὧν αἱ δικαιοσύναι οὐκ ἐπελήσθησαν⁴ (Σір. 44.10), але ж вони – чоловіки милосердя, про праведність яких не забули.

Десемантизація також сприяла ототожненню значень простих і префіксальних дієслів та плеонастичному нагромодженню одного і того ж або близьких за значенням префіксів у межах одного дієслова [8, с. 26]. У книзі «Книга Премудрості» тряпляються композити з двома префіксами – ἐπι- та συν-. Наприклад, ἐπισυνίστημι – «об'єднуватися, змішуватися, збиратися разом, об'єднуватися проти», а συνίστημι означає «об'єднувати, єднати; складати до купи, розташовувати разом». При цьому префікс συν- зберігає значення збірності, тоді як ἐπι-, віддалений від основи, зазнав повної втрати семантики: ἐπισυνέστησαν αὐτῷ ἄλλοτριοι καὶ ἐξήλωσαν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἄνδρες οἱ περὶ Λαθὰν καὶ Αβιρων καὶ ἡ συναγωγὴ Κορε ἐν θυμῷ καὶ ὀργῇ (Σір. 45.18), змовилися проти нього чужинці і змагалися з ним в пустелі: чоловіки, що побіля Датана і Авирона та ватага Корея – у злості і гніві. У поліпрефіксальній лексемі ἐπισυνάγω – «збирати, скликати, скупчити, сходитися, гуртуватися» значення префікса ἐπι-, віддаленого від основи також послаблюється і й він не впливає на семантику композита: καὶ οὕτως ἐξακοσίας χιλιάδας πεζῶντοὺς ἐπισυναχθέντας ἐν σκληροκαρδίᾳ αὐτῶν (Σір. 16.10), і так шістсот тисяч, що йдуть пішки зібрались в жорстокосерді їхньому.

³ Інші випадки вживання: Σір. 12.12; Σір. 15.19; Σір. 19.29; Σір. 25.4

⁴ Інші випадки вживання: Σір. 7.27; Σір. 13.10;

Висновки. У результаті аналізу структури та семантики дієслів з префіксом *ἐπι-* у творі «Книга Премудрості Ісуса, Сина Сираха» ми виявили, що композити характеризуються складною семантичною структурою. Внаслідок приєднання префікса прості дієслова набувають нових відтінків значень або повністю змінюють свою семантику. У дієсловах руху та динамічної дії префікс конкретизує значення композита вказівкою на напрям руху до предмета / особи або розташування на / біля поверхні (29% випадків).

У ряді композитів (4% випадків) первісна семантика дієслова зберігається, але завдяки префіксу воно часто отримує метафоричне (переносне) значення. У 4% композитів префікс повністю змінив семантику простого дієслова. Префікс *ἐπι-* у 7% випадків надає композиту інтенсифікуючого значення. Майже у 56% опрацьованих дієслів префікс не змінює значення дієслова, що свідчить про його десемантизацію. Про послаблення

семантики префікса свідчить також нагромадження кількох префіксів у межах одного дієслова.

Синтаксичне оточення композитів з префіксом *ἐπι-* репрезентують додатки з прийменниками *ἐπὶ, πρὸς, ἐν, εἰς, ὑπὸ*. Аналіз мовного матеріалу засвідчив, що здатність до префіксально-прийменникової кореляції мають здебільшого композити зі значенням руху та динамічної дії. Найпродуктивнішими виявились конструкції з однойменним прийменником *ἐπὶ*, частотність префіксальних композитів, підсилені семантично тотожними прийменниками *πρὸς, εἰς* є нижчою; вживання прийменникових конструкцій з протилежною просторовою семантикою обмежена незначною кількістю випадків.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні структури та семантики інших дієслівних префіксів на матеріалі твору «Книга Премудрості Ісуса, Сина Сираха», а також в аналізі синтаксичної валентності композитів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підручник. Київ : Либідь, 1993. 368 с.
2. Войцехівська В. Г. Прийменникове керування дієслів з префіксом *ви-*. Синтаксична будова української мови (Синтаксичні категорії і зв'язки). К. : Наук. думка, 1968. С. 57–66.
3. Мельник І. А. Транспозиційна граматики українського дієслова : монографія. Луцьк : Надстир'я, 2015. 476 с.
4. Оліщук Р., Андрейчук Н. Пригоди грецького прийменника *μετά* : від метафізики до метафайлів. *Іноземна філологія. Український науковий збірник*. Львів: Вид-во ЛНУ імені Івана Франка, 2014. Вип. 127. Ч. 2. С. 7–17.
5. Содомора П., Мартин В. Греко-латинські префікси та їх відображення в українській філософській та медичній термінології. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2011. № 709. С. 116–120.
6. Степаненко М., Галаур С. Префіксально-прийменникова кореляція дієслівного предиката в сучасній українській мові : монографія. Полтава : Дивосвіт, 2019. 231 с.
7. Чекарева Є. С. Становлення і розвиток системи префіксальних дієслів у грецькій мові. *Studia Linguistica*. Київ : Київський університет, 2009. Вип. 2. С. 363–369.
8. Чернюх Б. В. Функціональна семантика аспектуальності в латинській мові : автореферат дис. ... д-ра філолог. наук : 10.02.14. Київ, 2017. 46 с.
9. Corley J. Sirach 44:1–15 as introduction to the praise of the ancestors. *Studies in the book of Ben Sira: Papers of the third international conference on the deuterocanonical books*. Hungary, May 18–20, 2006, pp. 151–181.
10. Ellis Nicholas, Aubrey Michael, Dubis Mark. The Greek Verbal System and Aspect Prominence: Revising our Taxonomy and Nomenclature. *Journal of the Evangelical Theological Society*. 2016. № 59. Vol. 1. p. 33–62.
11. Lustig Chr., Rabo G. Theology and Anthropology in the Book of Sirach / ed. by Bonifatia Gesche. Atlanta, 2020. 217 p.
12. Liddell H. G., Scott Robert R. A Greek-English Lexicon / revised and augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones with the assistance of R. McKenzie. Oxford: Clarendon Press, 1940. URL: https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0057:entry=lo/gos&toc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0057%3Aalpha+betic+letter%3D*b (дата звернення: 14.10.2025).
13. Muraoka Takamitsu. Wisdom of Ben Sira. *Orbis Biblicus et Orientalis. Series Archeologica*. A philological commentary on the book of Ben Sira accompanied by a full translation of the Greek text in the Septuagint. Peeters Leuven. Paris-Bristol, 2023. 833 P. URL: <https://www.peeters-leuven.be/pdf/9789042949157.pdf> (дата звернення: 14.10.2025).
14. Papanastassiou G. The preverb *ἀπό* in Ancient Greek. *Proceedings of the 9th International Conference on Greek Linguistics*. Chicago, October 29th–31st, 2011. Pp. 97–111. URL: https://www.ling.ohio-state.edu/ICGL/proceedings/10_papanastassiou_edited_97.pdf (дата звернення: 14.10.2025).

15. Revuelta Puigdollers, Antonio R. The preverb ἀντι- in Ancient Greek : from space to reciprocity p.144-145. *10th International Colloquium on Ancient Greek Linguistics*. Madrid, June 9th. 2022. 205 p. URL: https://www.lit.auth.gr/amgl42/abstracts/AMGL_42_Revuelta-Puigdollers.pdf (дата звернення: 14.10.2025).

16. Septuaginta. Ecclesiasticus: the Greek text of Codex 248. ed. Hart John Henry Arthur Cambridge : Cambridge University Press, 1909. URL: <https://scaife.perseus.org/reader/urn:cts:greekLit:tlg0527.tlg034.1st1K-grc1:2?right=1st1K-grc2> (дата звернення: 10.10.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025